Tečaj XIX.

NOVICE gospodarske, obertniške in narodne.

List 2.

Izhajajo vsako sredo po celi pôli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 fl. 60 kr., za pol leta 1 fl. 80 kr., za četert leta 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 fl. 20 kr., za pol leta 2 fl. 10 kr., za četert leta 1 fl. 5 kr. nov. dn.

V Ljubljani v sredo 9. januarja 1861.

Kmetijske, jezikoslovne in druge rečí.

S Pivke. Mnogo mnogo se je pretečeno leto od tod pisalo o tukajšnem kmetovanji; ne bo od več, če se tudi novo leto začne s takimi rečmí. Pa najpoprej moram razločiti, da iz daljave se Pivka šteje za večjo stran, v bližavi pa ločimo manjše kose dežele. Na Pivki je prav za prav le tisti svet, ki ga obsega stara slavinska fara s Postojno vred; tù je tudi poglavitna voda Pivka, ki se ponikne v postojnsko jamo. Zemlja, ki spada pod staro hrenovško faro, se kliče pod Nanósom (ne pod Nánosom); tukaj se po globinah vije Podnanóšica, ki se malo pred jamo združi s Pivko. Oboja ta stran se je včasih imenovala tudi dolejna Pivka, za razloček memo gorenje Pivke, ki se zdaj raje zove za reško dolino, ker ondi Reka teče, ki gré pod Škocijanom unstran Divače pod zemljo, in še le pod Devinom kot Timav prihaja na svetlo. Reška dolina se na drobno loči v bistriško, košansko in vremsko dolino.

O kmetovanji po reški dolini mi ni mar govoriti; tista leží zadosti nizko, je toraj bolj gorka, rodi vinsko terto in veliko sadja. Zamolčati ne smem, kar so sicer že tudi drugi povedali, da mora tista stran s svojo soseščino v Istri za sadje hvaliti blagega gosp. Petra Aleša, teržaškega korarja, ki je sadje rediti povsod učil, kjer je bil v duhovni službi. O kmetovanji na Pivki in pod Nanósom pa še vem kake besede pristaviti.

Rodovitni svet je res na Pivki močno razdeljen in razdrobljen med kmeti, kakor je pisal gosp. B.; pa to ne veljá toliko od podnanoške stranî, ondi se namreč zemljišča nahajajo v večje kose djane. Da bodo pivški kmetje zares kmetje, ne zgolj cestniki, bodo že znali tudi svoje njive bolj skupaj devati, kakor drugod to delajo dobri poljodelci. Sicer so jih sedanje okoliščine že marsikaj naučile, česar poprej niso čislali. Na priliko cestno blato, ki je v velicih kupih ležalo poleg potov, je že skoraj vse zginilo, je namreč na njive prišlo za dober gnoj; trava pri njivah in krog hiš, ki se je pred le teptati pustila, se že s serpom žanje, in živini nosi; plevél se z njiv tudi bolj spravlja domú, in blagu daje v pičo. Kakor to, tako se bo sčasoma zboljšalo drugo.

Dasiravno ta stran daje le eno žetev, pa vendar se z nekterih njiv dobuje dvojni pridelek; kjer je namreč dozorel jari ječmen, ondi se seje še repa za tisto leto. Turšica ali koruza pa bi že bolj rastla in se pridelovala, samo da bi se sadila; v Šmihelu v hrenovški fari so to leto ravno turšice veliko dobili. Drugod pravijo, da ta stvar ne rodí; pa prav za prav le mislijo, da bi se jim pokradla, če bi jo le eden ali dva gospodarja na njivi imela. Pa tudi ta izgovor je prazen; tatvina se nahaja povsod, in tudi na Pivki, vendar ne toliko, kakor se sèm ter tjè hoče vediti. V neki vasi poleg Postojne, kjer je kacih trideset kmetov, sta letos dva imela turšico usajeno, vendar sta je oba veliko spravila domú. Sicer pa je na poljskih čuvajih ta skerb, da se tatvina brani; in take čuvaje imajo tukaj, z laško besedo jim pravijo „vardijani“. Kar pa se ajde tiče, je to lastno, kar se je tudi letos pogosto skazalo. Domača pivška ajda namreč, ko se vseje, hitreje dozorí in bolje rodí kakor pa ptuja. Letos je bilo tukaj več ljubljanske ajde razdeljene med uboge kmetovavce; in če se je ravno ob enem sejala z domačo, je bila vendar 8 do 14 dni pozneje zrela kakor tista; tudi je o mlatvi pri nasadu dala za četertinko manj zernja, kakor pivška.

Za kozolce je sicer na Pivki že tudi začetek storjen; na pr. v Postojni se nahaja sedem tacih, ki vendar stojijo burji vkljub, in letos je marsikdo rekel, da si ga bo tudi napravil. Samo za les bi utegnilo biti bolj terdo; tukajšni hrastje so namreč le manjšega plemena, in stavbni smrekov les se je iz grajskih gojzdov doslej dajal le za pohištv poleg starih pravíc. Pa stebri za kozolce se dajo tudi zdati, in kamnja za to je dosti; les za strešje pa se dá tudi kupiti, in večkrat še po boljši ceni, kakor tisti, ki se v daljnem gojzdu zastonj odkaže, pa s težavo domú spravi. Če je pa neki Pivčan rekel, da na ozkih prostorih pri kozolcu se ne dá z vozom ravnati, in bi se tisti mogel zdaj pri sprednjem zdaj pri zadnjem koncu napregati, je to znamenje, da blezo še ni veliko imel z vozom opraviti. Kolikokrat se voz zadenjsko odpahne, al samo s človeško močjo, ko se namreč s tistim ne dá naprej iti in tudi ne na mestu oberniti. Pri kozolcih dobri kmetovavci tudi ondi ne tratijo veliko sveta, kjer imajo dosti prostora.

Tudi sadnega in drugačnega drevja se je na Pivki začelo več saditi. Pri Postojni je vélika cesta že daleč obsajena z drevjem; na enih krajih so lipe postavljene, na druzih so hruške zverstene, ki so za velik del že tudi cepljene. Tudi pot k postojnski jami je že obsajena z drevoredom, dasiravno je nekdo letos kaj tacega še le med dobrimi vošili za prihodnje pisal. Res, da ob potih ni samo sadno drevje zastavljeno, pa tacega se precej tudi ne more toliko dobiti; lipe vendar se obilno nahajajo po gojzdih, in se rade primejo in hitro rastejo, če so presajene. Če je nekdo pisal, da se lipe tukaj ne obnašajo dobro, blezo starih dreves ni pogledal, ki so mu lahko vsaki dan pred očmí.

Naj zdaj še pristavim nekoliko jezikoslovnih drobtinic. Naš novi nemško-slovenski slovnik, z veliko pohvalo presojevani tudi v literarni dokladi časnika „Wiener Zeitg.“ od 15. dec. obsega tudi toliko bogastva našega govora, in mnogo besed, ki so le bolj na Pivki navadne, da se res le maloktera pogreša. Meni so med temi na uho prišle, na priliko: kalati, vodo zajemati iz rupe; kalálo, posoda k zajemanju; čotast, hrom, šepast; kojiti, rediti otroka; vonjati, dišati; šetati, se prehajati; juglar, voglar, préževec pri ženitnini; borjača, dvorišče; portalo, bedak, bebec; jeba, guba; sterplje, ubogo revšče; mavra, mavrica, božji stolček; zgon, kraj, kamor se živina zganja; mirišče, staro poderto zidovje; vnuka, druga otava; frodelj, obsekane veje za živinsko klajo; barét, ostanek trave po zadnji košnji; kernjevec, tekavec; dekláj, zijala, dekle (v Idrii); vočjín, drug, ženinov tovarš; spletenka, družica, nevestina tovaršica; šrajati koga, s kom govoriti; vancati, dobiček imeti;

preželeti, prekleti koga, mu hudo voščiti; ptiči kolnejo, se pravi, ko so ptiči prav glasni med seboj; moliti koga, lepo rečeno namesti kleti koga. Lastno je tej strani, da se govorí: renem, namesti ženem; vrè, namesti vžé, žé. Tudi se pravi: ob eni uri, ob dvé uri, namesti ob eni, ob dveh; iz ene numere, iz dvé numere, namesti iz perve, iz druge numere. Rekel bi, da to cika na italijanski jezik. Tudi se rabi v imenih ženskega spola za omehčano ali sičavno tihnico končna glasnica e namesti a, kakor v Českem: Bozje Mati, naše Marije, namesti Božja Mati, naša Marija.

V bukvah „Recimo koju“ visokoučeni gosp. Kurelac pač dobre nasvete dajè, kako naj bi tudi Horvatje v svojem slovstvu se bolj bližali drugim Slovanom in zlasti Slovencom. Besede bolj pisati po korenikah kakor po navadnem izreku, da bi jih drugi Slovani ložje razumeli; pri glagolih in drugod na koncu staviti l in ne o, kakor pišejo vsi Slovani; opustiti mnogobrojni rodivnik z končnico ah in rabiti drugim bratom navadnega. To so pač nasveti, ki ne tirjajo prevelicega, pa so pripravni, večjo edinost v občeslovanskem slovstvu pospeševati.

H koncu naj še omenim nektere zemljopisne in zgodovinske drobtinice. Zveza notranjskih rek in potokov pod zemljo je večidel znana, namreč Reke s Timavom, Pivke in Cerknišice z Uncom, Unca z Ljubljanico. Pa tudi za ponikavne vode na Dolenskem je med prostim ljudstvom več znano kakor med učenimi, kako da so med seboj združene. Kolpa, ki se zbira krog Turjaka, in se potem spreminja v Rašico, gré pri Ponikvah v zemljo, in prihaja na Kerki na svetlo kot Kerka. Ravno s to reko se šteje, da je v zvezi Dobrava ali Slivnica, ki se pod Boštanjem, v stran od Višnje gore ponikne v zemljo. Bistrica in Sajevec, ki se gubita pod Ribnico v jame, se pokažeta sopet v Kočevji kot Rinša; pa tudi Rinša gré kmali pod zemljo, izteka pa tik Kolpe kot močen potok pri Vilpnu pod dolejnim Logom. Za Temenico je znano, kako se dvakrat skrije pod zemljo, pod Trebnim in pod Merno pečjo, in pod Prečno se izteka v Kerko.

O starih rimskih šancah naj to povem: Razun trojnih zidov pri Verhniki, Logatcu in Hrušici, ki imajo dalje svoje dostavke noter do Reke, po dolgem sledijo kosi četerte brambe, ki je iz nasipa in rova, in se sledi najpred med Ternovim in Snežnikom, potem med Knežakom in Premom, pri Planini na Vipavskem, pri Vojskem nad Idrijo, in nad Cerkno proti Poljanam. Kakor Verhnika in Ajdovščina kaže tudi kraj starega Terpona nad Ložem ozidje v čveterovoglini. Iščite, dragi rodoljubi tudi drugod tacih sledov. V ozidji med Zatičino in Šentvidom (stari Acervo), pri Trebnem (staro Praetorium Latovicorum), pod Škocjanom pri Dobravi (staro Crucium), pri Dernovem pod Kerškim (staro Noviodunum), pri Trojanah (stari Adrans) so gtovo čveterovoglati zidovi.

Hicinger.

Ozir po cesarstvu.

Zdravniki in lekarnice.

V vsem našem cesarstvu je civilnih doktorjev 7139, ranocelnikov (kirurgov) 5635, lekarnic 3031.

V Avstrii pod Anižo se šteje na enega doktorja 2200 ljudí, v Avstrii nad Anižo 7500, na Salcburškem 4400, na Štajarskem 7000, na Krajnskem 15.000, na Koroškem 11.000, na Primorskem 3800. v Tirolih 2500, na Českem 6300, na Marskem 10.700, v Šlezii 15.400, v Galicii 18 700, v Bukovini 26.300, na Ogerskem 8600, na Erdeljskem 25.600, v Vojvodini serbski 12.100, na Horvaškem 12 800, v Dalmacii 5400, v Lombardii 1500, na Beneškem 1600. Najmanj doktorjev je v zolkievškem okrožji v Galicii, kjer se na 80.000 ljudí šteje le en zdravnik, največ pa jih je na Padovanskem, kjer je 1200 ljudí ima enega.

(Dr. Nader Medizinal-Schemat.)

Nekoliko od velike potrebe, da se slovenski jezik v uradnije vpelje.

Napočil je dan, zasvetila je zarja dobre setve za boljšo prihodnost slovenskega naroda in vseh narodov avstrijanske deržave, kjer bo vprihodnje cesar s postavno poklicanimi deželnimi zbori in deržavnim zborom vladal. Zatoraj naj bi se že zdaj Slovenci ozerali po tacih možéh, ki svoj narod poznajo in resnično ljubijo ter bi bili zmožni za tako važni pôsel; zakaj kar bodo ti možje za svoj slovenski narod sejali, to bodo Slovenci in njih potomci želi.

Posebno pa je velika potreba, kakor so „Novice“ že večkrat omenile, da se slovenski jezik v urade (kancelije) vpelje, ker nemški jezik veliko potov, zamude časa in stroškov, sitnosti in prepirov, še celó nezaupnosti do uradnikov uzrokuje.

Rekel bi kdo, da nemški jezik v uradih ne uzrokuje toliko neprijetnosti, ker je veliko tacih ljudí, ki so v mestih v šole hodili in šole po mestih so bile in so še nemške.

Resnica je to, toda s to nemščino, ki si jo človek v šolah pridobí, še ni kos, pisem iz kancelij prav razumeti, ker v tacih pismih je drugačna nemščina kakor tista, ki si jo človek v šolah pridobí.

Učenec, ki četerti razred ali realko izverší, precej čedno in pravilno govorí in tudi bukve, ki kerščanski nauk razlagajo, še dobro razume; toda v slovarji, kterega je rabil, in ga morebiti še ima, ko se je zgodbe sv. pisma, evangeli in katekizem po nemško učil, veliko veliko tacih besed ne najde, ki so v pismih in kancelii. Pri tacih pismih še učenec iz višjih šol ne opravi veliko.

Velikokrat se tudi ne dá slovenska beseda v nemški jezik tako določno prevoditi, da bi se ne dala na več plati razumeti, kar dostikrat veliko prepirov in tožb napravi.

Dokazali bomo to v izgledih prav po domače. Tako na priliko: Oče Brezovar svojemu sinu kmetijo in zemljiše prepišejo, za poboljšek si pa to in uno reč izgovoré. Ker pa vidijo, da sin že brez tega komaj rije, ga kake leta nič ne tirjajo, mu vse pustijo. Čez kaj par let si pa mislijo: zdaj mi sin vendar mora kaj dati, saj sem mu že dosti šenkal. Sin pa ali je že pozabil, kar so si oče izgovorili, ali neče vediti, tají, da te in te reči ni dolžan. Da bi se sin tega prepričal, poiše izročilno (čezdajansko) pismo, gré in se odpravi ž njim k človeku, ki bi mu to reč razložil. Pa ker nemška beseda ni dosti določna na videz, oba prav imata, oče in sin. Oče pa spet svojo terdijo, ker dobro vedó, kaj so izgovorili. Ker pa oče Brezovar ne morejo izročilnega pisma v roke dobiti, da bi ga brati dali, ker ga mladi v svoji skrinji zapertega hrani, naročé svoji mlaji hčeri Anci, ki ima ravno v tem hramu skrinjo, kjer njegov sin, naj dobro pazi, kdaj bo mladi ključ v skrinji pozabil, in da naj gospodarjevo skrinjo odprè in jim tisto pismo prinese, da ga bodo Dolinarjevemu Janezu, ki je ravno letos peto šolo izveršil, in same „melence“ (eminence) in „erzgut“ domú prinesel, brati dali, da za gotovo zvejo, pri čem da so. Enmalo res že sami nad tem dvomijo, kar si mislijo, da so si izgovorili, ker se jim mladi tako terdovratno ustavlja. Da bo pa Ančika pravo pismo dobila, ker ima mladi cel stavek pisem v skrinji, ji ga oče s tem naznanijo, da ima „čezdajansko“ pismo dva ali tri križe na unanji strani zaznamnjane.

Ančika je res nekega dné tako srečna, da ključ v gospodarjevi skrinji tičati najde, skrinjo odprè in pisma z dvema ali tremi križi išče, pa dobi več pisem s križi, eni imajo po dva, tri in še več križev.

Zdaj ker ne vé, ktero je pravo pismo, prinese vès stavek pisem očetu, ki se urno ž njimi k Dolinarjevemu Janezu odpravijo. Janeza pa ravno domá ni, toda oče Dolinar starega Brezovarja zagotovijo, da bo kmalo prišel. Toda oče Dolinar bi svojemu sinu radi glas dali, da naj Janez ne hodi domú, ker so se že prepričali, da njih sin

še ne zná dosti nemškega, da bi zamogel pisma iz kancelij tolmačiti. Tega so se oče Dolinar že večkrat prepričali, ko so svojemu Janezu pisma preberati dajali, pa so oče bolj vedili, kaj v pismih stojí, kakor njih Janez z vsemi svojimi „melenci“, dasiravno nobene čerke ne poznajo.

Brezovarjev oče nekoliko časa posedé, kar Janez pride. — Prav je, ker se jim že tako domú mudi, da bi mladi Brezovar ne zvedil, da so z njegovimi pismi tukaj bili.

Janez vzame pisma, jih pregleduje in pregleduje, nazadnje vendar pravo pismo dobí. Ga prebere enkrat in že dvomi, če bo mogel prav povedati. Ga prebere vdrugič in Janez že v obraz rudeč prihaja in ne more nič kaj dosti iz pisma povedati. Na zadnje ga stari Brezovarjev oče prašajo: Ali stojí v njem jablana na vertu nad podom zapisana ali ne. (Pod stojí pri bregu in v bregu nad podom tista jablana, ki ima prav dobre jabelka, ki jih oče prav radi jedó).

Pa Janez jim odgovorí, da od tega ne stojí nikjer nič v pismu. Pa gospod uradnik, budalo, je očetu zapisal „Apfalter im garten hinter der dröschtenne“, pa hinter der dröschtenne je več apfalterjev, nad podom pa le eden. Gospod petašolec pa še ravno nikoli ni slišal, da je „apfalter“ po slovensko jablana; on je le slišal „apfelbaum“, in spet reče, da oče nimajo nobene jablane zapisane. Stari oče Brezovar le svojo terdijo, ker dobro vedó, da imajo jablano nad podom zapisano in že nejevoljni postanejo, da še en malo zakolnejo in pravijo: Kako pa to? — Buzacajna, jablana mi mora biti zapisana! Zdaj se še le gospod petašolec spomni, da je nekje bral „hinter der dröschtenne“, še enkrat dobro pogleda in pravi: Da, da, saj imate res jablano zapisano, toda za podom. Ali za podom je več jablan, nad podom pa le eno.

Mati Dolinarca pa in več druzih si mislijo: Janez se pač le bolj v duhovskih rečéh uri, saj so Janeza le na duhovsko dali učiti, ne pa na deželsko, toda nekaj jim strah dela.

Precej ko je Janez na šolske praznike domú prišel, so Dolinarjevi šivarje v hiši imeli, in oče Dolinar in starji šivar se ravno prepirata, koliko da je angeljskih korov. Oče so terdili, da jih je sedem, šivar pa in mati Dolinarca, da jih je devet. Nato ravno Janez v hišo stopi, on bi imel pravdo razsoditi, pa še od „angeljskih korov“ nič vedil ni. Vendar jo z očetom potegne, ker iz lastne skušnje vé, da so njegov oče moder mož, da so ga večkrat že za kako reč posekali, toda zdaj jo je napek zakermil. Šivar je še dobro vedil, kako se „osmi in deveti angeljski kor“ imenuje. Pa kdo bi si bil misli, da šivar, ki le po šivarii diši, to reč bolj vé, ko oče Dolinar.

Popolnoma pa materi Dolinarci serce opade, da bi nje sin kadaj duhoven bil, ko enkrat iz polja domú pridejo in Janeza samega v hiši pri citrah najdejo, ko je ravno to „kvanto“ pel in na citre brenkal: „Jez sem v Ljubljan — dobro poznan, — v mestu, predmestom — in na Poljan“.

Toda to je bila velika sreča, da ga niso oče Dolinar tako zasačili. Dobra mati so žalostni, pa vendar še ena rešivna pot se jim odprè, in to je: Precej pervo nedeljo po tem v farovž k gospod očetu fajmoštru prijokajo in jih lepo prosijo, naj bodo tako dobri, da njenega sina k sebi pokličejo in na pravo pot obernejo in jim tožijo, kako so sina zalezli. Zraven pa še „cajnuse“ (zeugnisse) prinesejo, da od gospod očeta zvejo, če ima res njeni sin vse „melence“ kakor pravi; ne verjamejo mu že ne veliko.

Poglejmo še za starim Brezovarjem, ko se je od Dolinarja na pot podal. Stari oče po potu mermrajo, sami s saboj govoré in pravijo: Dolinarjev Janez je en tepec — škoda, da je on le enkrat šolo od znotraj vidil. Mar bi bil k županovemu očetu šel — županov oče so le tri „kvase“ izdelali, pa več vedó, ko ta bedak — škoda za vsak krajcar, ki ga Dolinar za-nj potrosi.

Saj Brezovarjev oče bi bili že pred k županu šli, toda pri županu imajo kerčmo, in ko bi bili k županu šli, brez dveh poličev bi ne bili nič opravili; pri Dolinarji so jo pa mislili dobro opraviti in pa še brez stroškov. Zdaj morajo pa vendar le k županu iti in res gredó. K vsi sreči ravno nobenega pivca pri županu ni — prav je. Oče župan ga precej en poliček prinesejo, potlej pa še enega. Glejte, kdo bi bil mislil! oče župan pa očale na nos nataknejo in precej na pervi pogled zagledajo v pismu, da ima stari Brezovar res jablano nad podom zapisano. Da, oče župan so moder mož — ali so to reč že pred vedili, ali so pa hotli staremu Brezovarju vstreči, da so mu po volji govorili. Dolinarjev Janez si je pa en malo več na pismo razumel, kakor krava na boben.

Zdaj pa če se stari in mladi Brezovar tožita, se ne vé, kdo bo pravico dobil. Če jo mladi dobí, stari Brezovar porekó, da je mladi gospôdo podkupil; če jo pa stari Brezovar dobojo, je pa ravno taka. In sodnik je krivičnik, če je ravno pravičen, ko prerok Samuel.

Ljudje v okolici bi gospoda petašolca za prav neumnega imeli, toda za rajtenge je pa Dolinarjev Janez tič, da mu ga ni para. Ni tega tri tedne, kar je v majhnem času izrajtal, koliko dni je od Kristusovega rojstva do cerkvenega žegnanja farne cerkve. Ravno tako hitro je izrajtal, koliko ur sta njegov starji brat in njegova mlajša sestra do te ure stara, ko so mu mati Dolinarca uro, leto in dan svojega rojstva povedali. Oče Dolinar mu pa spet ne verjamejo veliko, ker večkrat se je že primerilo, da sta kake manje rajtenge imela; oče so rajtali na pamet, sin pa na papir, in so oče pred izrajtali, ko sin. Večkrat sta vsak drugač izrajtala in vsak svojo terdila, pa oče se ne dajo zmotiti in sina napnó, da je mogel še enkrat rajtati in potlej se je skazalo, da so oče res prav imeli in bolj izrajtali ko sin, dasiravno drugačne rajtenge ne znajo, ko te: kljuka pet, križ deset. Pes vé, kdo je očeta tako rajtati učil.

Čez nekoliko tednov potem se je iz bližnje vasí mladi Berdar z Dolinarjevo deklo sošel in jo vpraša, kdaj so kaj gosp. Janez domá, on bi jim rad ene pisma prebrati prinesel. Dekla — trapa — pa mu pravi: Našemu Janezu nič ne nosi pisem brat, on nič ne vé. Ni tega štirnajst dni, kar so mu oče rekli, da grajšinski berič, ki pisma nosi, več vé, kakor Janez, dasiravno ni več šol izdelal, ko dva „kvasa“. Unidan je Janez očetu pisma bral, pa bi bili oče kmalo več vedili, ko Janez, dasiravno nobenega „pukštoba“ ne poznajo.

Grajščinski berič, pa res, je le drugi razred izdelal, potlej pa več let vojak bil, zdaj pa te pisma prenaša in zmiraj je v kancelijskih rečeh, pa res pisma bolj razume ko Dolinarjev Janez; on še županovega očeta prežuga, dasiravno so moder mož.

Saj Berdar je že uni dan beriča prosil, da bi mu pisma pregledal, pa berič časa ni imel, je ravno mogel eno pismo k Hribarju nesti. Rekel pa mu je berič, da bo kmali nazaj prišel, da naj ga pri Špramu v kerčmi počaka, da ima brez tega en opravek tam. Berdar bi bil ravno šel k Špramu, pa vedil je, da ima berič zmiraj suho gerlo, in da brez dveh poličev ali še več te reči ne opravi, zato se je pa raje na Dolinarjevega Janeza zanašal.

Tako je po deželi med kmeti s peto-, šesto-, sedmo- in tudi osmošolci in z vradnimi pismi. Taka je bila in taka bo še, če se slovenski jezik v uradnije ne vpelje. Da je to resnica, mi bo vsak duhovski in deželski gospod poterdil, kteri je kmetiških starišev sin, ker to vsak iz lastne skušnje vé. Vsakemu je znano, da to, kar se po Slovenskem ljudstvu v nemškem jeziku dopisuje, veliko potov, stroškov, zamude, časa in prepirov uzrokuje. Koliko pa še nezaupnosti do uradnikov! (Dalje drugi pot).

Jezikoslovne drobtinice.

Pregovori in reki isterski.

Beci nisu persti (zgubljeni dnarji se morejo sopet dobiti a persti ne).

Bog i duša! (Pri moji veri! Bei meinem Glauben und meiner Treue).

Kade je kruha i pit, besed neće falit'.

Bog da do ust, i od ust uzame (sréča ni stalna).

Kada se gora oblači i slači, daža ne fali. (To je: v jeseni in spomladi).

To delo će rep imeti (zle nasledke).

Nije konja va doline, da mu nije uzde do Ljubljane. (Vsakemu se najde gospodar. Nekdaj je bila v Ljubljani za te kraje višja pravica.)

Čuva, kao divojka bašiljak.

Ne vidiš, koliko je jaram dug (slep suženj).

Kasna sitba, prazna škrinja.

Ki ceno kupi, drago plati (cena roba malo veljá).

Od vida do vida (od ranega jutra do poznega večera).

Ki gubi noć, gubi dan.

Svaka žena hudoba, ka neće pažula ni boba.

Prišli su veli danki, mali voljanki (malo je časa po volji spati, ampak truditi se je veliko).

Ti si nič! Odgovor: Nič ti glavu nosi.

Ki je vsaki dan lep, je v blag dan slep (prevzetnost ga slepi).

Ki bi šal gledat, kade mavrica sprè, bi zlatu jabuku našal.

Ako ima perva mavrica na mlado leto puno kervavega (erdečega), će biti puno vina; ako ima puno zelenega, će biti puno olja.

Živinu gnati na popasek (da se še eno malo pase).

Kerma bradu gladi.

Nima, da bi miša otroval (nič nima).

Do sto let ni kože ni mesa.

Kada je sveti Vid, daža mora bit.

Ki gleda na lunu, nima kruha ni vina.

Lepoznanski del.

Turki in raja.

Poleg ilirskega.

(Dalje.)

II.

Žarno sije solnce na nebeškem oboku in zlatí z rumenimi žarki teme Balkana. V bistrih studencih, ki izvirajo ob podnožji, ogleduje se kakor v zerkalu mogočni velikán. Nad visokimi stenami, ki jih komaj okó doseže, ziblje se silni orel in zaokrogivši nekoliko po zraku spustí se proti Novopazaru. Za njim plove truma sokolov in gavranov, kajti polna jim je žertev na polji novopazarskem.

Med visokimi temi skalnatimi stenami je skrita okrogla dolinica, zaraščena z visoko travo; skoz njo žuborí potočec in sperajoč nizke brežuljke spada s pečine na pečino. Med potjo sprejema mnogo virčkov ter priteče pod imenom potoka Sitnice na Kosovo polje, po kterem se podoben srebernemu pasu prot Vučiternu vije.

Vhod v ravno omenjeno dolinico je narava močno zavarovala, kajti edina pot v taisto pelje skoz dolgi podzemeljski berlog. Bosnjaki mislijo, da ta berlog je prebivališče volkodlakov; Turki, ki so se basen in vraž podjarmljenega naroda poprijeli in jih z mnogimi svojimi kvantami pomnožili, pa pravijo, da ondi stanuje satan in drugi černi duhovi. Al ne to ni in ne uno; pač pa so si hajduki odbrali to mesto za svoje varno in skrito stanovališče, za svoje zavetje. S kozjo kervjo pokropili so kamnje krog berloga, da bežé volkodlaki od njih domovja; pri vhodu v berlog postavili so na štirih mestih britke martre, kterih kipe je blagoslovil sam vladika černogorski; pred njimi se morajo uklanjati satan in vsak hud duh, in tako živijo hajduki popolnoma varni.

Glej jih v tem visokem zavetji pod milim nebom, z velikanskimi pečinami obdane, kako brezskerbno se gibljejo sèm ter tjè. Hajduk = kristjan zgrabi orožje, ker ga turško silstvo k temu žene, da mu je ali poginiti ali pa zbežati v gore, da si reši življenje pred Turki in ne oskruni duše svoje z odpadom od vere. Zapustivši plug in očetovski dom loti se puške, jatagana in kervavega bojišča, da postane hajduk in s tem maščevavec starodavnih krivic, ktere so njegovemu narodu in svetemu kristjanstvu prizadjali Turki in divji poturčenci. Hajduk ljubi Boga in potlačenega svojega brata; nikdar pa mu ne ugasne v sercu merzenje do okrutnega kristjanskega dušmanina — Turka.

To so ljudje, ki smo jih vidili v duhu med visocimi pečinami. Je pa v oni dolinici nekoliko podzemeljskih hramov, ki jih je priroda, nekoliko pa takih, ki jih je človeška roka izdolbla. V nekterih bivajo možje, v nekterih žene in otroci, drugi so za shrambe orožja in bogatega plena, ki so si ga hajduki pridobili, borivši se s turškimi tlačitelji.

Ena teh skalnatih sob je zdaj tudi stanovanje vjete hčerke paševe, Emire, krasne deklice mlade.

Glej jo, žalostna sedí pred podzemeljsko jamo na kamnati klopi. Akoravno jo je groza živeti med hajduki, ji je vendar temna ter zamolkla zemeljska duplina preozka in predolgočasna; — po strahoviti noči je zasijalo solnce prijetno in trava se ozelenila tako vidoma, da je vse to žalostno jetnico privabilo na beli dan. Hajduki se proti nji tako spoštljivo in priljudno obnašajo, kakor služniki proti svoji zapovednici, žene hajdučke pa ji strežejo tako ljubeznjivo kakor da bi bila njih prijatlica ali sestra. Spoznala je Emira tù mnogo žensk, ki so bile nekdaj sužnje njenega očeta, pa pobegnivši k hajdukom so zadobile tukaj pri svojcih varno zavetje in svobodo.

Zakrita z gostim naličjem, skoz ktero so njene černe pa ognjene očí s tamnim plamenom blisketale, sedela je s podperto glavo Emira, prava slika dušnih bolečin, akoravno si je prizadevala zakriti britke čutila pred hajduki, zlasti pa pred mladenčem, ki se je bil naslonil ob svojo dolgo puško, stoječ ne daleč proč kakor na straži, in je neprestano gledal žalostno devojko. Kadar pa ga je zala — Turkinja pogledala s svojim solznim očesom, vidila je, da junaku zalije rudečica obličje in da pogled svoj od nje odvrača.

„On me pomiluje“ — misli si sama sebi Emira — „al hči mogočnega Ali Osmana ne smé kazati slabosti svoje! Oh! al pa imam li tudi še očeta?“ — zdihne nehotoma glasno z zamolklim glasom; — vidila je namreč v pretekli strahoviti noči, kako so spremljevavci očetovi padali kakor muhe o zadobljenih ranah, — vidila je tudi očeta od hajdukov obdanega, al vedila ni, je li tudi on padel pod hajdukovim mečem ali kaj? In zdaj je devica sama med ubijavci svojega očeta, ne vedé, kakošna osoda jo čaka.

Sedaj se ji približa ena tudi z njo vjetih njenih sužnic, usedivši se ji k nogam, prime jo za roko ter praša: „Zakaj žaluješ, Emira? — ti si dobrega serca; to vedó hajduki; zato se jih nič ne boj. Razvedri lice svoje, da se z nami raduješ zadobljene svobode“.

„Alah se je serdito odvernil od mene“ zdihne Emira. „Elizabeta! kako moreš tirjati od mene, da bom vesela, jaz, sužnica sužnih?“

Lizabeta, devojka nekoliko stareja od Emire, odkima z glavo, rekoč: „Gospodična draga, kaj tacega morete govoriti samo pri Vas. Tukaj, kjer veter svobode po gorah dije, nije sužnosti; tù kraljuje svoboda, kakoršne vam mahomedancom doseči nikdar mogoče ni“.

Emira se zgane in pogledavši Lizabeto žalostno zdihne: „Mili Bog! kaj tudi najpriserčniša moja nekdanja prijatlica Lizabeta je zoper mene; tudi ona me spomnuje žalostne

sužnosti. Oh Bog!“ — s temi besedami sterga roko svojo iz roke Lizabete, zakrije si obličje, ki ga zalijó grenke solze.

Mladi hajduk, ki je bil priča vsega tega pogovora, stopi zdaj bliže; tudi njemu je britka žalost navdala duha; vidilo se je, kakor da bi občutil tudi on Emirne dušne bolečine. — Al Lizabeta ni marala za mladenča; obernivši se od njega poklekne pred Emiro, prime jo zopet za roke in reče: „Ne, ne, draga dušica; Lizabeta bila ti je vsikdar zvesta tovaršica in je še zdaj; kar sem govorila, sem govorila edino le iz namena, te potolažiti“.

Emira objame zdaj zvesto svojo služabnico in naguivši se proti nji reče: „Verujem ti, verujem, deklica; — ne žalujem zastran sebe, — al oče! — oh, nesrečni moj oče“ — in zdaj glasno zajoka — „on leží mertev v sredi zvestih junakov svojih, in telo njegovo kljujejo orli balkanski. — Bog! oh Bog!“ globoko zdaj zdihne“.

„Tvoj oče ni mertev, krasna devojka“ — spregovorí zdaj bliže stopivši mladi hajduk.

„In kje je? kaj se je ż njim zgodilo?“ — vpraša naglo Emira.

„Svoboden je“ — odverne mladeneč z blagim glasom; — „na berzem svojim konji je lahko še pred zoro dospel v Novipazar“.

Emiri zasije radost na licih. „Hvala velikemu Bogu“ — izustí pobožno — tebi pa, junak, če plačilo prerok naš od Boga sprositi“.

„Jaz v Kristusa verujem, devojka!“ — odgovorí mladeneč resnobno in mirno — „ter ne iščem nič od tvojega preroka. Jedna kaplja kervi Zveličarjeve da kane na tehtnico grehov mojih, in to je milost Božja za me“.

Emira ni razumela besed mladenčevih; z zažarenim licem upre očí v njega in reče: „Kdo mi je priča, da je to resnica, kar mi govoriš o očetu mojem?“

„Jaz sam“ — odverne mladeneč nekako razžaljen; — „ko je padel oče s konja, sem ga jaz dvignil in odpeljal iz bojišča. Li je ti dovolj spričbe? — Hajduk kristjanski nikdar ne laže!“ — dostavlja ponosno.

„Pa to si ti storil?“ — vpraša osupnjena devojka. „Hvala ti od mene velika; — Bog, kterega veruješ, naj te blagoslovi; svojega preroka pa hočem prositi za milost, da bode Alah dobrotljiv kristjanskemu junaku; — ti si blaga duša — Emira te ne bo pozabila, nikdar!“ — Žareče ogledovala je med tem govorom krasna Turkinja zalega mladenča.

„Aleksi!“ — zasliši se zdaj silu možki glas. Mladeneč je poznal glas svojega očeta in je urno odšel.

„Lizabeta! Lizabeta!“ — reče Emira, strastno obernivši se k tovaršici, — „to je ljubeznjiv mladeneč iz rodú angeljev prerokovih; kako je dober, kako je kra —“ — pa beseda ta umerla ji je na ustnicah. Zategnila je zdaj tudi naličje čez očí, da ji služabnica ne zapazi zažarenega obličja. Al ta je poznala dobro svojo nekdanjo zapovedovavko in njeno ljubavi gorečo serce; nasmeja se le toraj tiho in se zamisli.

„Ti molčiš, Lizabeta“ — nadaljuje Emira; „zakaj mi ne odgovarjaš?“ — „Pa kaj hočem ti odgovoriti, draga prijatlica?“ — vpraša Lizabeta.

„Kaj ni v tebi nikakega čuvstva? — nisi li čula, da moj oče živí in je svoboden? Oh, ta mladeneč mora biti žlahnih čutil“.

„Želiš li vediti, kdo da je?“ — reče Lizabeta. „To je Aleksi Mladenovič; — njega se naše devojke, plesaje kolo, spominjajo kakor junaka“.

„Al je vreden tudi, da se ga spominjajo“ — priterdi Emira; — „škoda da ne veruje v preroka. Aleksi! — kako lepo se glasi to ime! O, zakaj je kristjan“.

„Zakaj je kristjan?“ — nadaljuje Lizabeta. Vedi, mi verujemo v pravega Boga, v sv. Trojico in blaženo devico Marijo. Ko bi poznala bolje našo sveto vero, zapustila bi svojega preroka in postala kristjana; in potem morebiti tudi žena Aleksijeva“. Zatem je zgovorna devojka nadaljevala obširni govor o mladem hajduku, o veri kristjanski, o nebu, peklu itd. — Emira je vse to poslušala kakor haremsko povestico iz tisuč in ene nočí“.

(Dalje sledí.)

Dopisi.

Na Dunaji 5. jan. **H. Б.** — Novo leto je nastopilo — kakošno bo? sam Bog vé. Iz Pariza, kjer se zdaj nosi veliki zvonec vse viši politike in druzih važnih zadev, se čujejo z visocega sedeža le mirni glasi — pa kako se nam dajo tolmačiti, se ne more gotovo povedati, ker je „cesarstvo mir!“ zgodovina nas pa učí, kako se ta mir doseguje! Najbolj prav se mi zdi, če besede vzamemo kakor so — iz druge straní pa da času možko v obličje gledamo in pogledamo njegove terjatve, njegove potrebe in zadeve in sploh vse, kar se v njem snuje, da ne pride danes ali jutri strašni klic „prepozno!“ — Te dni je bila deputacija iz Galicije tukaj, mož iz vseh stanov več kot 200; pa samo trije so bili sprejeti, drugi pa potem podučeni s tem, kar jim je minister povedal o deželnem zboru, jeziku in druzih zadevah. — Spet imamo nov časnik z imenom „(Volksstimme)“ ljudski glas, ki ima na čelu rek: vox populi, vox Dei! Vrednik mu je prof. Rosental. Pervi listi odkritoserčno govoré in hočejo biti organ „očitnega ali ljudskega mnenja“; vsaj tako je brati, če bojo le dopisi pošteni! — Kačičevo stoletnico smo tudi tukaj lepo in spodobno obhajali. 18. u. m. ob 11. je bila vélika maša v franč. cerkvi, ki jo je pel preč. gosp. g. Skarić in stregla sta mu preč. gg. očeta: Marka iz Bosnije in Jakov iz dalmatinskega Sinja. V sred cerkve je stal mertvašk oder, ovenčan posebno s pesnikovimi pesmami. Zvečer je bila pri Sperl-u velika „beseda“ in okoli 2000 pričujočih gostov, kjer je tudi slovenska pesem „Naprej“ lepo donela; bila je v vsem prav vesela in prijazna veselica! — Gospod prof. Miklošič učí letos: staroslovensko gramatiko in krestomatijo, staro-slovensko sinktakso in o slovenskih krajiških imenih po znani svoji bistroumni metodi.

Na Dunaji 31. dec. 1860. X. — „Moi je suis Français!“ tako je odgovoril francozk kmet — mi je pravil tù imeniten tergovec — ko se je več ptujcov po železnici od Valenciennes proti Parizu peljalo. Bilo je nek več kmetov na vozu in pogovarjali so se v svojem „jargonu“, kterega so popotniki za flamenskega imeli. Začeli so se od flamenskega meniti, in ko kmetje zapazijo, da pogovor njih zadeva, vstane eden med njimi, se oberne proti ptujcom in jim možko z gori omenjenimi besedami pové, kterega naroda da je. To je narodni ponos! Kaj ne, to je velik razloček od naših „Deutschslovenen!“ Pa „venia sit verbo“ — v enem obziru je ta beseda zeló zaznamljiva, namreč da „Deutschslovenen“ ne znajo ne slovenskega ne nemškega. Drugače si ne morem misliti, kako da je slavni etnograf, ki je popotovaje skozi Ljubljano popoldne na „Roženpoh“ šel si kozarec dobre kave privošit, zašel med to čudno ljubljansko družino, ki „vermischt“ (v obeh pomenih) govorí: nemško s takim naglasom, da učeni možic, akoravno bi bil v germanskem jezikoslovji brata Grim-a v kozji rog vgnal, ni mogel sduhtati, ali bi bilo to frankovsko, alemansko ali bog vé kakošno narečje? Ker je med čudno nemščino še bolj čudne ptuje besede sèm ter tjè vtikati slišal, se mu je dozdevalo, da so morebiti ostanki starih Markomanov in Kvadov; pa s prašanjem se vse zvé; povedali so mu, da so te med nemško mešane besede „krainerisch“ ali pa „wie die Zeitungen schreiben: „slovenisch“. Možiček vzame svinčnek in zaznamova si v svoj portefeuille: „Deutschslovenen“! Kmalo potem pa bere v učenem etnografičnem družtvu v „Schweinfurthausen-u“, da je najdel tam dalječ za gorami ljudstvo, krotko kakor jagnjiča — skor gotovo dosedaj neznan odcepljej starih Gotov! — ki stanuje okoli velicega močvirja že delj ko 1000 let, in nekdo izmed njih

učenega zgodovinskega družtva je dokazal, da poglavitno mesto „Laubach“ je Jazon sozidal, in, stermite učeni tovarši! — nadaljuje naš etnograf — ostali so še zmiraj ljudje taki, kakor so bili v Jazonovih časih, nespremenjeni in nespremenljivi; s politiko in takimi sleparijami se ne pečajo; njih največji vžitek je na homcu „Roženpôha“ si vsako popoldne „kofek“ privošiti, ki „sowohl vom abstrakten als konkreten Standpunkte betrachtet“ ni slab! Stermeli so pri tacih znajdbah učeni Nemci, ali še bolj smo pa mi stermeli, da so se nekteri naših domorodcov s to znajdbo tako počastene čutili, da v imenikih národnosti gimnazijskih učiteljev podobni Hamletovemu duhu kakor „Deutschslovenen“ — horribile visu adituque! — po svetu strašijo. Ako možje tako počenjajo, od kterih se more pričakovati, da vejo, kaj delajo, se pač ni začuditi, da se potlej tudi učenci sèm ter tjè temu čudnemu novoznajdenemu narodu prištevajo. Saj „a bove majore discit arare minor“ pravi stara prislovica. Ali se je pa potlej, dragi Ljubljančani, čuditi, ako „fix engagirte Correspondenten“ od slovenske stranke v Ljubljani govorijo? Ali neveste, da je staro pravilo, ki je vedno in bo vedno obveljalo, da narod, ki sam sebe zasmehuje, ga tudi ptujci zasmehujejo, da na narod, ki sam na se pljuje, tudi drugi radi plujejo! Zdaj se ne moremo zgovarjati, da zavoljo okoljšin ni mogoče veljave dati slovenski narodnosti. 20. oktober nam je dal ustavno podlago *), poprimimo se je, kakor so se je vsi naši jugoslovanski bratje poprijeli. Dobili smo zdaj Schmerling-a za ministra in upati smemo, da bodo rečí hitreje spod rok šle, kadar bojo overe iz poti spravljene, ki njegovo delavnost še overajo; tudi naš deželni zbor bo še morebiti spomladi beli dan zagledal. Čas hití, prizadevajmo si z vso močjo, da se bodo poslali možje, ki si bodo svesti svojega svetega poklica, ki ne bodo terpeli, da se unkraj Kolpe pri naših bratih vse živo giblje, pri nas pa vse zaostaja. — Perva dolžnost je, da se bodo potegnili za naš najsvetejši zaklad, za naš jezik, da zadobí kakor jezik drugih narodov svoje neizbrisljive pravice, da se ne podí kakor kruljev berač z koscom ovsenega kruha od hiše, ampak da se kakor edini učni jezik v vseh uradnijah in šolah brezizjemno vpelje. Da je naš jezik za vse javne opravila že dosti omikan, je kakor Nemec pravi, že „überwundener Standpunkt“. — Govorica naših po starem principu izobraženih uradnikov je bôsa; če se ga nikakor nočejo navaditi, naj pustijo službe drugim. Če so se mogli uradniki ob času Francoza v kratkem času popolnoma ptujega jezika navaditi, bode pač mogoče, se v svojem maternem jeziku še v krajšem času za potrebo izuriti. Tudi imamo prav popolnoma zadosti mladih uradnikov, ki so se dozdaj v druzih kronovinah, posebno po Ogerskem potikali in bojo vsled 20. oktobra ob službo prišli; ti so večidel možje, domačega jezika popolnoma zmožni in z vernitvijo v domačijo bi se jim gotovo zeló ustreglo. Pravica tirja, da slovenske mesta, na čelu Ljubljana, bodo pokazale, ali smo „Deutschslovenen“ ali Slovani? Ali bo uradni jezik ljubljanskega rotovža vedno nemški? Ne govorimo od Ogerskega in Horvaškega, kjer je pri mestnih gosposkah že povsod domači jezik vpeljan; omenim le, da se je na Českem, kjer niso okoljšine nič bolje kakor pri nas, v Strakonic-u, Hrudim-u, Pilsen-u, Kraljevem gradcu in več manjših mestih pri magistratu češki jezik vpeljal. Ali še naš jezik ni tako omikan? Drugikrat več druzega.

*) Dal nam jo je res, al s sila velikim razločkom unikraj in takraj Litave, unkraj in takraj Kolpe. „Qui bene distinguit, bene docet“. Kar je ondi, ni še v drugih slovanskih in nemških deželah; tam že delajo, tù še le peticionirajo. Kar je Galicija in Češka, to tudi Slovenija ni: ondi je národne gospôde, národnega gradjanstva itd. obilo; pri nas narodne možé teh verst lahko na perste štejemo. Ondi pridejo z deputacijami knezi, grofi, veliki posestniki in tergovci itd., to dá veljavo takemu poslanstvu. In pri nas? Infandum jubes renovare dolorem! — Skoz in skoz zapopadljiva nam je gorečnost in sveta jeza rodoljuba slovenskega, ako vidi, da ne gré tako kakor drugod — žalostna mu majka! Al kar ni danes, utegne biti jutri, ako Bog dá in sreča junaška. Kar je bilo tako sistematično in tako globoko zatopljeno, se ne zdrami čez noč in se ne zgodi na nobeno komando, če še tako ojstro in še tako pravično. V takih — bodi Bogu potoženo! — nemilih okoljščinah se ne dá narodna zavest „aus der Erde stampfen“; treba je vse drugih zdravil za tako bolehnost, ki nam jih kaže — Bog obvari, neplašljivost moderadosov ali stranka netopirjev! — ampak praktika ali, kakor Napoleon pravi: „neizprosljiva logika tega, kar je.“ In zato pravimo še enkrat: „Qui bene distinguit, bene docet“. Vred.

Iz Horvaške 6. jan. C—v. Razmere med Slovenci in Horvati niso kakor bi imele biti. Več pozornosti zaslužujemo od Horvatov Slovenci, ki jim delamo dosti na roke. Pri nas se napivajo zdravice bratom na jugu, tukaj pa se viče: „van s Kranjci!“ Res je sicer, da večina naših rojakov na Horvaškem nam je delala sramoto, ker se je Bach-u ponižala, biti slepo orodje k zatiranju horvaške narodnosti, al ne dá se tajiti, da dosti Slovencov je služilo pošteno horvaškemu narodu in mu bilo na korist. Horvatom posebno pomanjkuje domačih učiteljskih močí; sme se reči, da jim ni mogoče, opravljati vse svoje gimnazije brez pomočí Slovencov. Bilo je pa, naime v Zagrebu, nekoliko takih našincov, ki niso vredni bili, da jih je kedaj solnce horvaškega obnebja obsijalo. Hvala Bogu, odtegnili so se iz pozorišča, in — ne bilo jim traga! Je pa dosti tacih, ki so se v tužnih časih, ko je celó večini Horvatov serce vpadlo, neprestano borili za pravico domačega jezika v šoli, se trudili brez nehanja za pospešenje narodnega napredka, marsiktero žerko požerli zavoljo blagega prizadetja, pa so prejeli v zahvalo svojega truda ne samo nehvaležnost, ampak zaničevanje od tistih, kterim so vse svoje sile žertovali. Pobijati okna svojim dobrotnikom je zadosti nepristojno, zarobljeno, sirovo, okrutno. Nočem s tim žaliti poštenih Horvatov, ki nas Slovence priznavajo in spoštujejo kakor brate svoje, ampak zaverniti hočem poredno mladež, ki ne vé kaj dela. Žalostno je, da študent, ki se je privlekel do 5. ali 6. šole, Slovenca zaničuje iz edinega uzroka, ker je Slovenec in ni rojen od horvaške matere. Ne čudil bi se, ako bi živeli med divjaki vroče Afrike; al čudim se, ker živimo v osredji izobražene Evrope, carstva avstrijanskega, kterega narodi bi se morali eden druzega bratovsko ljubiti, ne pa pisano gledati kakor pes mačko. Dokler bo na Horvaškem ime „Kranjac“ psovka, ne bomo mogli govoriti o vzajemnosti književni in ljubavi bratovski.

S Cerknice 4. jan. ☭ — Kakor drugod, se delajo tudi pri nas že nekake priprave za nove volitve županijskih mož. Gospod okrajni poglavar v Planini bi bil rad imel v vsem svojem okraji samo tri velike županije za naprej. Iz tega namena je bil poklical včeraj župane in svetovavce v Planino iz naše okolice. Po godu mu je šlo, ker razun Minišije so se zedinile vse druge županije z našo Cerkniško, namreč Dolenjska, Grahovska, Žerovniška in Ulaška. Ali je pa ravno zdaj ta sicer hvalevredna sternitev priporočljiva, to se vpraša. Kolikor nam je znano, srenjska postava od leta 1849 ni po vsem spet vpeljana, ampak le nove volitve županov in svetovavcov so razpisane in te nove volitve so le za to, da imajo prihodnji volivci v deželne zbore tudi popolno zaupanje ljudstva. Pervo in imenitno delo deželnega ali deržavnega zbora bo nedvomljivo celó nova srenjska postava, ker je srenjam zagotovljena njih samostojnost (autonomija) in jim bodo gotovo odstopile tudi cesarske gosposke marsiktere opravila, ktere opravljajo zdaj same. Takrat, ko se bo vidilo, kaj da bodo imele županije opraviti in koliko pomočnega osebja da jim bo treba, naj bi se vredile županije tako, da bi z manjimi stroški in bolj vspešno spolnovale svojo nalogo; takrat bode prišel čas, da se bo več malih županijic zedinilo v eno večjo. Zdaj pa, ko so vzete župa-

nijam vse tako imenovane prenesene opravila in obstojí tudi njih autonomija skorej le v tem, da si smejo čednika udinjati, naj bi se ne prigovarjalo prenarejati županijske meje, ker bo to tako le malo časa še terpelo in sedanje županije niso tako na slabih nogah, da bi ne mogle stati nekoliko dni, ko so preživele že deset let. Na dalje: Nekteri županijskih mož so taki, ki so bili izvoljeni po postavi leta 1850, nektere je pa pozneje izvolila gosposka. Pervi so bili izvoljeni le za tri leta od svojih volivcov. Al leta so se množile, ž njimi mnoge sitnosti, hoje, stroški itd. tako, da je zdaj serčno vesel, kdor zamore težko butaro tolikošnih let komu drugemu oddati. Naj bi jo pa oddali nazaj tistim, ko so jim jo naložili, svojim volivcom, rekoč: „Vi ste nas izvolili, naša služba je zdaj pri kraji; kaj hočete tedaj, ali biti še sami svoji in si voliti novo županstvo, ali pa skleniti se s to ali uno občino?“ Tako bi bilo pravo. Kar pa zadeva une druge verste, to je tiste, ktere je vmestila gosposka pozneje v njih službe, takim razsojevati zastran obstoja ali neobstoja sedanjih občin brez vedenja in privoljenja občinskega zbora, težko verjamemo, da bi bilo pravo. Sploh in povsod bi bilo želeti, naj se uravnujejo občine in si volijo svoje namestnike, kolikor le mogoče, brez kakoršnega koli upljiva od unanje stranî, da bodo zares to, kar imajo biti — svobodne. Skušnje deseterih let so ljudí že zmodrile, da vejo, kaj imajo župani in svetovavci v rokah, in si bojo pri novih volitvah sami izbrali možé, do kterih morejo zaupanje imeti

Iz Ljubljane. Razglas mestnega odbora oklicuje, da je imenik ljubljanskih volivcov (s kakimi 900 volivci) za nove volitve mestnega odbora že pri magistratu (na rotovžu) razpoložen, in vabi vsakega, ki ima ali po davku ali sicer po svojem stanu pravico voliti, naj pride gotovo do 13. tega mesca pogledat, ali je zapisan v versto volivcov ali ne in pa v ktero, da se morejo potem pritožiti, ako so izpušeni ali napak postavljeni, in če bo njih pritožba pravična spoznana, da se bojo vverstili volivcom. Ljubljančanje v mestu in v predmestjih! ne bodite nečimerni zdaj, ne bodite leni! Vodník nam je že pél: „Lenega čaka stergan rokal, — palca beraška, prazni bokal!“ To ravno tako natanko sicer ne veljá od tega, da vas kličemo zdaj na „rotovž“, ker ondi ne bote zdaj dobili ne nove suknje ne polnega bokala; al vediti morate, da mestni odbor — če vam že za nič druzega ni! — ima gospodarstvo z mestnim dnarjem v rokah; on ima oblast priklade na davek določevati itd. Pomislite tedaj, da gré tudi za vašo kožo in da ni vse eno, kdor bo izvoljen v mestni odbor, in da je tedaj vsak, kdor sebi in mestu dobro hoče, dolžan se udeležiti teh volitev. Tedaj ne bodite nečimerni zdaj!

Iz Ljubljane. 1. dan t. m. je prišel naš novi slovenski časnik „Učiteljski tovarš“ v lični podobi na dan. Sostava pervega lista nam je prav všeč, in vrednik, dobroznani slovenski pisatelj gosp. Andrej Praprotnik, nam je porok, da naš „Tovarš“ ne bo peto kolo v versti slovenskih časnikov in za tega voljo mu je želeti prav zdatne podpore. Dvoje mu iskreno priporočamo: eno, da ne zgubi nikoli izpred očí, da poglavitna naloga njegova je biti učiteljem pomočnik, ne pa časnik za učitelje in otroke ob enem; — drugo, da pridno trebi ptuji slak iz ljudskih šol po deželi, ki nikoli ne bojo svojega visocega namena dosegle, ako niso čisto na národni podlagi. To je tista velika krivda naših začetnih (prosimo, dobro razumeti!) šol celó po kmetih, da se dragi čas za toliko potrehnim drugim naukom, kterih bi se naši kmečki otroci že v šoli mogli učiti, da bi bili potem bolj vedni kmetje, krade z nemščino, ktere se kmečki otrok v dveh ali treh letih ravno toliko privadi kakor zajec bobna. Nemščina je ravno tako malo pripravna za naše ljudske šole kakor bi bila latinščina in gerščina za realne. Nadjamo se tedaj, da bo „Tovarš“ svojim tovaršem o tej potrebi dostojno na serce govoril. — Ker ravno od šol govorimo, priporočamo tistim gospodom, ki se merzijo nad „Novicami“, da odkritoserčno odkrivajo napake naših gimnazijskih šol, ktere nam le otrobe kažejo, belo moko pa skrivajo, naj berejo, kar sta „Ost. Post“ v 358. listu l. l. in „Wanderer“ v letošnjem 3. listu pisala, in vidili bojo, da povsod se razlega ravno tisti glas nevolje, da poslednje leta niso veljale postave, ampak samovolja „človeka“. „Ostd. Pošti“ pač nihče ne bo očital národne „nerodnosti“, in berite, kaj piše od demoralizacije šolstva! Kako se pri nas spoštuje cesarski ukaz od 8. avg. 1859, tega še menda „Ostd. P.“ ne vé, pa bi ji tudi za to mar ne bilo, kar verli „Wanderer“ možko rešetari, ko govorí od tistih „Cultur nach Osten Träger-jev“. In to, kar nemški dunajski časniki brez ovinkov svetu razodevajo, da bi se pritožbe slišale na dotičnem mestu in se odvernile napake, — kaj to, mislite, bi „Novice“ ne smele očitno govoriti za to, ker so slovenske? Ne bojo jenjale ne, dokler ne bo cesarska postava obveljala. — Poslednji petek imeli smo v reduti lepo veselico; bil je koncert za učitelje muzikalnega družtva. Prav mičnо in lepo bilo je vse uredjeno; posebno nam je pa milo, da so se pele pesmice slovenske, Krekova „Oblakom“ in Vilharjeva „Na goro“ z mičnimi napevi, ki jih je gospod Nedved zložil. Drago nam bo vsakikrat pri takih priložnostih, da se tukaj na slovenski zemlji plemeniti Čeh pokaže Slovana.

Iz Ljubljane. Naše mesto je bilo te dní zlo prestrašeno od steklega psa, ki se je 2. dan t. m. pritepel iz Verhnike v Ljubljano in je tù v torek in sredo napadal in popadal pse po mestu, pa nek tudi v Šiški, dokler ga niso vjeli in živega v živinobolnišnico prinesli, kjer je ponoči v saboto konec storil. Da bi bil kterega človeka popadel, se dosihmal še nič ne vé. Raztelesenje je poterdilo, da je bil za najhujo steklino bolán, in ker so bile jetra in vranica polne tiste steklini lastne, strupene kakor oglje černe kervi, je zdaj lahko zapopasti, zakaj je tako togotno grizel in popadal, da je celó sam sebe razmesarjal in pa tudi že cerknjenega psa raztergal, kar noben, še tako hud pes nikdar ne storí. In vendar so nekteri ljudje še tako abotni, da so rekli: saj ni stekel, le izstradan je!“ Take bi radi povabili, da bi se namazali z njegovimi slinjami ali z njegovo kervijo; morebiti bi potem drugač govorili. Bog daj norcom pamet! Da bi le vse od njega napadene pse dobili in pokončali, da bi še kak drug ne stekel in kakega človeka ne popadel in bi se odvernila nesreča, ki se je zgodila nedavnej na Dolenskem, kjer je ubog fantè za steklino poginil. Zato Ljubljančanje, Verhničanje, Šiškarji in kteri koli ste vidili omenjenega steklega psa, ki je bil lovskega plemena, srednje velikosti, belo in rujavo pisan, nikar ne skrivajte, če veste, da je bil vaš pes ž njim skupaj; dajte ga berž konjedercu, ker življenje človeško je več vredno kot vsi psi, — in če morebiti ne veste, da je bil vaš pes od njega popaden, pazite dobro na-nj in berž ko zapazite, da se ne vêde in obnaša tako kakor po navadi, dajte ga raji berž konjedercu, da ne bo prepozno. Če tudi izperva še kaj jé in pije in se vam dobriká, ne mislite, da ne bo stekel, zakaj steklina je tako goljufna bolezen, da skor nobene ni take. Ubogajte tedaj gosposkine ukaze in še sami dobro čujte nad svojimi psi, ki so človeku res najprijazniša žival, al v steklini največji sovražniki njegovi! Ljubljana šteje okoli 1700 psov, kterih število se bo prihodnjih 6 tednov nekoliko zmanjšalo; al treba bilo še drugega krepkega pripomočka, to je, pasjega davka, ki ga je mestni odbor že pred več leti dvakrat vpeljati hotel, al deželno poglavarstvo ga ni poterdilo, ker je nek tedanji svetovavec ga na vso moč odbijal, da ni prišel s svojimi tremi psi pod — štibro.

Novičar iz domačih in ptujih dežel.

Iz Dunaja 7. jan. Današnji vladni časnik oklicuje postavo za volitev v deželne zbore v nemško-slovanskih deželah, ktera določuje, kdo bo imel pravico voliti in kdo izvoljen biti. Volivce v takih mestih, tergih in obertnijskih krajih, ki imajo po svojih deželnih postavah pravico za poslanstvo svojih zastopnikov, bojo volili v soseskah s tremi volitnimi razredi le volivci 1. in 2. razreda (volivci 3. razreda nimajo pravice voliti), v soseskah pa, ki imajo manj ko 3 razrede volivcov, bojo volile le perve dve tretjini po davku zverstenih volivcov. Soseske na kmetih volijo na vsakih 500 prebivavcov 1 volivca; pri delitvi prebivavcov veljá 250 ali več glav za 500; pod 250 pa ne štejejo nič. Majhne soseske, ki štejejo manj kot 500 duš, volijo 1 volivca. Za volivce izvoljeni možje bojo volili še le poslanca v deželni zbor, ki mora biti avstrijansk deržavljan, saj 30 let star, popolnoma deležen vseh deržavljanskih pravic, in pa da ima ali v versti velikega posestva ali pa v mestnih in kmetiških soseskah pravico volitve. — Čeravno je ta postava širja memo une, ki jo je minister Goľuhovski oklical, je vendar še zeló zeló tesna in ne zadostuje nikakor temu, kar se je pričakovalo od ministra Schmerling-a. Čudno je to!

— Grof Ladislav Teleki, eden najimenitniših Magjarov, ki je zavoljo udeležbe ogerskih prekucij v letu 1848 bežal na Francozko in je poslednje dni lanskega leta pridši v Draždane na Saksonsko bil tù vjet in potem na Dunaj pripeljan, je bil od cesarja pomilosten proti temu, da ostane na Ogerskem in obljubi miren biti. Grof je to obljubil in šel na Ogersko.

— Veliko se je govorilo poslednji čas, da bo grof Rechberg, minister unanjih oprav, iz ministerstva stopil. „Wien. Zeitg.“ je oznanila, da to ni res. Al tudi od ministra Schmerling-a se je govorilo, da hoče spet ministerstvo zapustiti; tudi ta novica, ki je zlo osupnila vse, ki pričakujejo v blagor Avstrii krepki razvitek ustavne svobode, je dosihmal le govorica ostala.

— Deputacijo iz Galicije, na ktere čelu so bili dr. Smolka, knez Adam Sapieha in grof A. Dzieduszyki, je 4. dan t. m. minister Schmerling prav prijazno sprejel; odgovoril ji je med drugim to-le: „Vsega, česar želite, Vam ne morem že danes rešiti. Al to Vam morem zagotoviti, da bote dobili nerazcepljen deželen zbor, ki bo imel pravico terjati, kar je deželi potrebno. Na ti postavni poti bote lahko dosegli še več kakor to, kar danes želite. Pravda zastran učnega jezika v šolah, in zlasti v vseučilišču Krakovskem, bo rešena po vaši volji kmali; rečem Vam, da vsaki jezik v našem cesarstvu bo prejel svoje pravice. Sicer pa Vam še to povem, da vsakemu je pripušeno, se na nas z besedo in pismom oberniti in povedati, kaj dežela potrebuje, da se vzame v deželne postave. V 2 mescih zadnji čas, se nadjam, bojo organizacijne dela gotove“. (Po teh ministrovih besedah bi bil pač pravi čas, da se tudi Slovenci iz vseh dežel oglasijo saj v zadevah jezika v šolah).

— Tisti Richter, zoper kterega je, kakor naši bravci vedó, huda pravda skozi 10 mescov tekla, je za mačuhom umerl 3. januarja. Tako so sedaj vsi trije: Eynatten, Bruk in Richter na unem svetu pred Sodnikom, zoper kterega ni nobene apelacije več.

— Živo gibanje dunajskih volivcov novih mestnih odbornikov je poterl oklic naše policije, ki pripoveduje, da le taki se smejo udeleževati volitnih skupščin, kteri imajo pravico voliti, in da se v občne politične pomenke ne smejo spušati.

Česko. Iz Prage. „Narodny Listy“ krepko pretresajo politiko dunajskih širokoustnikov iz leta 1848, to je, tistih Becherjev, Schüttetov, Goldmarkov, Jelinekov, Tausenauov itd., ki so se, zamaknjeni v Frankobrod, prederznili v imenu cele Avstrije govoriti; zaničevaje 16 milijonov avstrijanskih Slovanov jim ni bila Avstrija nič druzega kot „izhodnja Nemčija“, in s tem banderom so pridigovali svobodo tisti Nemčii, ki bi mogla s požertimi drugimi narodi vsaki dan „grösser sein“. „Cesarski diplom je zdaj naša postavna podlaga, in terpeli ne bomo, da bi nam kdo pravice kratil, v tem pismu izrečene“. Lahko je misliti, kako se „Presse“ z maškaro „Gleiches Recht für Alle“ na obrazu, huduje nad takim početjem, ko vsa prepadena vidi, da avstrijanski Slovani hočejo biti Avstrijani ne pa Nemci.

Iz Benetk. Cesarski ukaz, da morajo zdaj tudi na Laškem bankovce jemati, kterih so se dosihmal branili, ni Lahe tako razserdil kakor se je tù in tam mislilo, zakaj Lahi niso pri temu nič na zgubi, marveč še na dobičku. Če hočeš od Laha zdaj kaj kupiti, kar, postavimo, 5 gld. veljá, in mu daš bankovec za 10 gold., ti dá 1 gold. 90 kr. v srebru nazaj, ker goldinarsk bankovec le za 69 kr. srebra veljá. Verh tega plačujejo davke večidel z bankovci, tedaj terpí le deržava ne pa Lahi.

Laško. Odtod nič posebnega novega. Volitve za talijanski deržavni zbor so se začele. Garibaldi se je očitno oglasil, da noče biti v zbor izvoljen; dalje opominja k edinosti, ker brez te se ne more Beneško osvoboditi. Mazzinovci nagovarjajo volivce, da izberejo med Kavour-om ali Garibald-om.

Francozko. Iz Pariza 2. januarja. Novoletnica Napoleonova je bila letos dosti prazna. „Z zaupanjem — je rekel cesar — pričakujem prihodnji čas, ker sem prepričan, da bo svetu mir ohranjen, ako si bojo vse vlade prijazne in edine“. To je gotovo: če se vlade ne bojo sperle, bo mir. Al kje je edinost? „Opinion Nation“ — časnik princa Napoleona — pričakuje, da leto 1861 bo celi Evropi prineslo zmago pravice in svobode; Italija se bo pomirila in Rim bo njeno poglavno mesto, Beneško njeno skladišče; Ogersko bo neodvisno, v jugu in zahodu krepko Slovanstvo v ravnovagi slovanskemu izhodu, kristjanski bo Carigrad, Sirija Turku vzeta, v Rusii in v Ameriki sužnost odpravljena — in vse to želí princov časnik, naj bi se doseglo brez prelivanja kervi. Mož pričakuje veliko!

Prusko. Iz Berolna 2. jan. — Že dve leti bolni kralj Friderik Vilhelm IV. je danes umerl 65 let star. Ker ni imel otrok, je njegov mlajši, pa že tudi 63 let stari brat Vilhelm ga namestoval v vladstvu, ktero je sedaj kot kralj nastopil.

Listnica vredništva. Gosp. Vink. v M: „Občne povestnice“ je dosihmal prišlo na svetlo 45 pôl; pôla veljá 4 krajc. nov. dn. — Gosp. M. Sk. v T: Tiskar pravi, da ni za ½ l. 1860 prejel naročnine. Da se zvé pomota, Vas prosi, povejte, po kteri priliki ste poslali dnar. — Gosp. dr. R. v Gr. Prav radi smo spolnili Vašo željo in „Novice“ za celo leto napotili v Radosl. — Gosp. J. Irk. v K: Prejeli smo 7 gold., 2 gold. sta preveč. — Gosp. K. Ž. v Z: Ali ni prehudo? — Gosp. J. P. Vij. na V: „Novice“ se Vam pošiljajo. — Gosp. A. Dom. v Dr: Dobili smo le I. „Slov. Nem. pa Avst.“, več ne, tudi pesem ne. Radi bomo vzeli, al o kebrih je že zastarano. Prosimo na dalje. — Častitim gosp. dopisnikom: V pondeljek še le smo prejeli 12 dopisov; ne vzemite za zlo, ako je fizično nemogoče, da bi vsi zagledali že danes beli dan.

Žitna cena

v Kranji 7. januarja 1861.

Vagán pšenice domače 6 fl. 70. — banaške 6 fl. 75. — reži 5 fl. —. — ječmena — fl. —. — ovsa 2 fl. 30. — proso 3 fl. 90. — ajde 3 fl. 80. — koruze 4 fl. 20. — soršice — —

Kursi na Dunaji 7. januarja.

5% metaliki 62 fl. 25 kr.	Ažijo srebra 50 fl. 50 kr.
Narodno posojilo 73 fl. 45 kr.	Cekini 7 fl. 12 kr.

Odgovorni vrednik: Dr. Janez Bleiweis. — Natiskar in založnik: Jožef Blaznik.